

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

POLITIZACIJA SEKSUALNE
ORIJENTACIJE:

UKLJUČIVANJE LGBTI PRAVA U
PROGRAME POLITIČKIH PARTIJA

Podgorica, 2015.

**POLITIZACIJA SEKSUALNE ORIJENTACIJE:
UKLJUČIVANJE LGBTI PRAVA
U PROGRAME POLITICKIH PARTIJA**

Podgorica, 2015.

POLITIZACIJA SEKSUALNE ORIJENTACIJE: UKLJUČIVANJE LGBTI PRAVA U PROGRAME POLITICKIH PARTIJA

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Za izdavača:

Daliborka Uljarević

Autorka:

Wanda Tiefenbacher

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

ISBN 978-86-85591-62-4

COBISS.CG-ID 27292944

SADRŽAJ

Uvod	7
Crna Gora – između političke korektnosti i potreba LGBT osoba	12
Političke partije u Crnoj Gori – u strahu od posljedica jednakosti?	14
Crnogorske LGBTI povorke ponosa – čine nevidljivo vidljivim?	19
Vlada - dug put od retorike do akcije	23
Evropski primjeri - mapiranje socijalne i političke inkluzije?	26
Hrvatska	26
Austrija	27
Italija	29
Poljska	30
Srbija	31
Raznolikost se uči	33
Preporuke	37

POLITIZACIJA SEKSUALNE ORIJENTACIJE: UKLJUČIVANJE LGBTI PRAVA U PROGRAME POLITIČKIH PARTIJA

“Društvo kreira stereotipe o gej osobama. Time što razmijenjujemo naša iskustva - kako dobra i loša, tako i ona koja nas obogaćuju ili čine nesretnima - humanizujemo sebe. Životi i iskustva svih nas su različiti i specifični i time što dijelimo ta iskustva, ujedno se oslobađamo karikatura koje su nam nametnute.”

George Takei (glumac, LGBTI aktivista)

UVOD

Posljednjih nekoliko godina, “LGBTI pitanja” (Lezbijke, Gej, Biseksualci, Transrodne osobe i Interseksualci) su ostvarila podršku u različitim političkim sistemima. Naročito u Evropskoj uniji političke partije nastavljaju da uključuju “LGBTI pitanja” u partijske programe, pružajući LGBTI zajednici tako političku platformu preko koje može ostvariti svoje interese i osigurati jednake šanse i poštovanje ljudskih prava.

U junu 2013. godine, EU je usvojila listu smjernica¹ za podršku ljudskim pravima LGBTI osoba kako bi se ona poštovala unutar Unije. U dokumentu se navodi

¹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137584.pdf

da je EU veoma zabrinuta zbog činjenice da se seksualna orijentacija i rodni identitet i dalje koriste kako bi se opravdala ozbiljna kršenja ljudskih prava širom svijeta. LGBTI osobe čine ranjivu grupu, koja je i dalje žrtva progona, diskriminacije, maltretiranja, a nerijetko i ekstremnih oblika nasilja, torture i ubistava. Diskriminacija nad LGBTI osobama je često ukorijenjena u društvenim normama i pretpostavljenim ulogama u društvu koje oslikavaju rodne nejednakosti. EU je posebno zabrinuta zbog činjenice da su odnosi među odraslima istog pola u nekim zemljama krivična djela i kao takva kažnjivi zakonom ili smrtnom kaznom. U drugim zemljama vlade aktivno nastoje da ograniče slobodu okupljanja, udruživanja i izražavanja LGBTI osoba².

Konkretnije, UN su odredile smjernice u članovima 2 i 26 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP), koje je Generalna Skupština UN-a osvojila u decembru 1966.godine, i koji su stupili na snagu u martu 1976.godine, a kojima stoji³:
MPGPP, član 2 (1): *“Države ugovornice ovog Pakta*

2 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137584.pdf

3 <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

obavezuju se da poštuju i da garantuju prava priznata u ovom Paktu **svim pojedincima koji se nalaze na njihovoj teritoriji** i potpadaju pod njihovu vlast **bez ikakvog razlikovanja**, naročito u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili svakog drugog ubjeđenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.”

MPGPP, član 26: “Svi su **pred zakonom jednaki i imaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu bez ikakvog razlikovanja**. U tom pogledu zakon će zabraniti svaku diskriminaciju i zajemčiti svim licima podjednaku i efikasnu zaštitu protiv svake diskriminacije, naročito na osnovu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovesti, političkog i bilo kojeg drugog mišljenja, nacionalnog i društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.”

U okviru postojećeg regionalnog i globalnog okvira, pitanjima koja se tiču LGBTI zajednice političke partije se počinju imperativno baviti.

Ovaj izvještaj sadrži osvrt na stanje u Crnoj Gori, u poređenju sa najboljim praksama koje se tiču integracije “LGBTI pitanja”, kada je riječ o širokom spektru političkih partija iz pet različitih evropskih država: Hrvatske, Austrije, Italije, Poljske i Srbije.

osoba, primjetan je postepeni napredak u mnogim evropskim zemljama.

Međutim, Evropa kao cjelina je daleko od stanja u kojem bi mogla garantovati puno poštovanje ljudskih prava LGBTI osoba. Zemlje zapadnog Balkana su slabo kotirane, 13% (Makedonija), 18% (Kosovo), 29% (Bosna i Hercegovina), 42% (Albanija) i 46% (Crna Gora), izuzev Hrvatske (71%) koja se priključila EU u julu 2013.godine. Crna Gora je, čini se, bolje rangirana u odnosu na druge zemlje zapadnog Balkana, ali nije ni blizu Belgije (83%) ili Ujedinjenog Kraljevstva (86%). Bez obzira na to, moglo bi se reći da su istorijski koraci, koje su neke evropske zemlje ostvarile, demonstrirali liderstvo onda kada su usvojile nove mjere u pogledu jednakosti LGBTI populacije. Bilo da su to ostvarile pomoću novih zakonodavnih mjera, kao na primjer, danski progresivni Zakon o rodnom priznavanju; ili kroz inkorporiranje pitanja jednakosti u osnov pravnog sistema, kao što je to uradila Malta, kada je ustavom zaštitila pitanje rodnog identiteta od diskriminacije, veliki pomaci su ostvareni u 2014.

CRNA GORA – IZMEĐU POLITIČKE KOREKTNOSTI I POTREBA LGBT OSOBA

Homofobija je duboko ukorijenjena u crnogorskom društvu. Lezbijke, gejevi, biseksualci i transrodne (LGBTI) osobe u Crnoj Gori trpe diskriminaciju, ne uživaju ista prava kao i heteroseksualci i u nezavidnom su položaju u odnosu na njih. Visok stepen homofobije je direktna posljedica društvenih normi, nedostatka znanja o seksualnosti i rodnom identitetu, ali i neadekvatnog pravnog i institucionalnog okvira. Još jedan uzrok diskriminacije i nasilja nad LGBTI osobama

su i nedovoljni kapaciteti institucija da zaštite prava LGBTI osoba, što rezultira i značajnim nepovjerenjem LGBTI osoba u institucije⁵, kao i činjenicom da se slučajevi diskriminacije i nasilja rijetko prijavljuju i dokumentuju⁶.

Vlada Crne Gore je mijenjala svoj pristup prema ovom pitanju u toku posljednjih godina, i okrenula se od izrazito homofobične ili ignorantske ka formalno veoma saradničkoj politici. Najvažniji dokument koji je Vlada usvojila je Strategija o unaprijeđenju kvaliteta života LGBTI osoba za period 2013-2018⁷ i prateći godišnji akcioni planovi. Ipak, primjenu usvojenih standarda i preporuka i dalje prate neznanje i rasprave.

Osim toga, Crna Gora pravi brojne izmjene u svom zakonodavnom okviru, ali zaštita ljudskih prava i najbolje prakse u svim oblastima i dalje nijesu dostigle međunarodne standarde. Diskriminacija LGBTI populacije ostaje uobičajena, i LGBTI osobe

5 <http://archive.globalgayz.com/europe/montenegro/juventas-and-montenegro-gay-portal-2/>

6 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-montenegro-progress-report_en.pdf

7 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016801e8db7>, usvojeno u maju 2013.

ne uživaju ista prava i obaveze kao i heteroseksualne osobe, kao što su zaštita od diskriminacije i pravna mogućnost da se vjenčaju/usvoje/osnuju porodicu⁸. Primjena novousvojenih zakona i akcionih planova, poput Akcionog plana za LGBTI Strategiju (2014), se suočava sa mnogim izazovima i često je daleko od nivoa primjene koji se ostvaruje u zemljama EU⁹.

Političke partije u Crnoj Gori – u strahu od posljedica jednakosti?

U Skupštini Crne Gore postoji osam poslaničkih klubova - Demokratska partija socijalista (DPS), Demokratski front (DF), Socijalistička narodna partija (SNP), Socijaldemokratska partija (SDP), Pozitivna Crna Gora (PCG), Bošnjačka stranka (BS), zatim albanske partije (FORCA, AA), HGI i LPCG, uključujući od skoro i klub nezavisnih poslanika.

Demokratska partija socijalista (DPS) je *vladajuća* partija

8 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-montenegro-progress-report_en.pdf

9 http://www.ilga-europe.org/content/download/25522/161521/version/1/file/Montenegro+Monitoring+implementation+of+the+CoE+Recommendation+-+27_12_2012.pdf

u koaliciji sa Socijaldemokratskom partijom (SDP) i Hrvatskom građanskom inicijativom (HGI) i Liberalnom partijom (LPCG).

Opoziciju čine: Demokratski front (DF), struktura sastavljena od Nove srpske demokratije (NOVA), Pokreta za promjene (PzP), Demokratske narodne partije (DNP), Radničke partije (RP) i nekoliko drugih manjih konstituenata; Socijalistička narodna partija (SNP); Pozitivna Crna Gora (PCG); i nezavisni poslanici koji su bili članovi parlamentarnih opozicionih stranki a koje su napustili tokom trenutnog mandata i danas pripadaju novoosnovanim ili partijama koje su u procesu osnivanja - DEMOS, URA i Demokrate.

Dodatno, nacionalne manjine predstavljaju i Bošnjačka stranka (BS), Nova demokratska snaga (FORCA) i Albanska alternativa (AA).

Od svih ovih partija, samo LPCG otvoreno podržava LGBTI prava i istopolne brakove. Po LPCG-u, riječ je o *“manjku tolerancije čiji rezultat je diskriminacija, nedostatak razumijevanja, jednostrana mišljenja, nepažnja prema drugima i nepriznavanje raznolikosti”*, čime se ističe potreba za *“izjednačavanjem prava svih manjina (nezavisno od*

*religije, etničkog porijekla, roda, seksualne orijentacije)*¹⁰.” Takođe, SDP pominje da *“težimo idealu slobode za sva ljudska bića, nezavisno od društvenog statusa, etničke ili religijske pripadnosti, seksualne orijentacije, rase ili roda”*, međutim, ne pruža detaljan uvid na što se to odnosi ili kako može biti ostvareno¹¹. Vladajući DPS ne prepoznaje LGBTI prava ili antidiskriminaciju u okviru svog političkog programa u bilo kojem kontekstu.

Nekoliko partija upućuje na antidiskriminaciju prema različitim grupama u društvu, ali ne navodi posebno LGBTI populaciju. Na primjer, BS u svom programu ima paragraf o tome kako bi Crna Gora trebala biti *“istinsko egalitarno, solidarno i antidiskriminaciono društvo prema “posebnim manjinama”*¹². Takođe, Pozitivna Crna Gora pominje antidiskriminaciju navodeći da *“PCG, kroz princip jednakosti, podrazumijeva društvo sa jednakim šansama, društvenom pravdom i aktivnom prevencijom nejednakosti i diskriminacije”*¹³. SNP govori o *“etničkoj, religioznoj i*

10 http://www.lpcg.me/images/Docs/Program_Liberalne_partije_022014.pdf

11 <http://sdp.me/upl/prilozi/PROGRAM-20114921.pdf>

12 <http://www.bscg.me/program-bosnjacke-stranke/>

13 <http://www.pozitivnacrnagora.me/images/dokumenta/Program-Pozitivne-Crne-Gore.pdf>

*kulturološkoj svojstvenosti*¹⁴, ali ne pominje prava LGBTI osoba.

Kada je riječ o DF-u, konstatuje se da *“ljudska prava u mnogim oblastima i dalje nijesu na zadovoljavajućem nivou, društvene grupe su i dalje diskriminirane a prava i slobode pojedinaca su često osporavana”*¹⁵, ali se ne pominju eksplicitno LGBTI prava. Dio ove strukture, Nova srpska demokratija (NOVA) navodi *“Mi gradimo otvoreno društvo. Poštujemo ljudsko dostojanstvo, slobodu, jednakost. Borimo se za pravdu, demokratiju, toleranciju, vladavinu prava, solidarnost među muškarcima i ženama, poštovanje ljudskih prava i prava manjina”*¹⁶. Pokret za promjene (PzP) pominje diskriminaciju samo u kontekstu invaliditeta i diskriminacije starijih osoba.

Uprkos uopštenim deklarativnim ljevičarskim politikama kod većine crnogorskih političkih partija, izgleda da one nerado razrađuju konkretne mjere vezane za jednakost LGBTI populacije ili politike usmjerene ka prihvatanju, toleranciji i raznolikosti, što je iznenađujuće imajući u

14 <http://www.snp.co.me/strana.asp?kat=1&id=6398>

15 <http://www.demokratskifront.me/index.php/program#politikapremaradnicima>

16 <http://www.nova.org.me/node/20>

vidu generalni trend socijalističke ljevice u Evropi koji teži ka uključivanju LGBTI prava u svoje programe¹⁷.

Kada je riječ o manjim nacionalnim partijama, kao što je Nova demokratska snaga (FORCA), Albanska Alternativa (AA) i Hrvatska građanska inicijativa (HGI), diskriminacija se samo pominje u kontekstu etničkih manjina, ali ne i u kontekstu LGBTI populacije.

U istraživanju koje je 2012. godine sproveo Centar za građansko obrazovanje (CGO), LGBT Forum Progres i Ipsos Strateški Marketing¹⁸, 57% ispitanika je izjavilo da podrška LGBT pravima ne bi uticala na promjenu partije koju bi glasali. Pored toga, od svih parlamentarnih partija, samo jedna od njih eksplicitno navodi prava vezana za seksualnu orijentaciju, kao i konkretne mjere kako da se dalje politički pristupi ovom pitanju. Međutim, mora se pomenuti da ovu partiju - LPCG, zastupa samo jedan poslanik u crnogorskoj Skupštini. Politički diskurs o LGBTI pravima ostaje ograničen. Ovo se, takođe, odražava i u stavu javnosti o LGBTI populaciji: većina populacije Crne Gore smatra da je homoseksualnost bolest. Sa ovom izjavom

17 <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf>

18 "Percepcije o diskriminaciji i LGBTI", Centar za građansko obrazovanje (CGO), LGBT Forum Progres i Ipsos Strategic Marketing (februar 2012.)

se slaže 60% građana, dok se 32% ne slaže sa istom. Žene i osobe sa visokim obrazovanjem većinom ne smatraju da je homoseksualnost bolest, dok osobe sa osnovnim i nižim obrazovanjem, kao i oni koji žive na sjeveru imaju tendenciju da zastupaju stanovište da je homoseksualnost poremećaj¹⁹.

Predstojeći kongresi političkih partija, ali i interna dinamika, mogu biti dobra prilika za sve ove partije da se suoče sa izazovima uvođenja antidiskriminacije i jednakosti u svoje programe i aktivnosti sa više političke hrabrosti i odgovornosti.

Crnogorske LGBTI povorke ponosa - čine nevidljivo vidljivim?

Prva Povorka ponosa u Crnoj Gori održana je u Budvi 2013. godine, praćena drugom Povorkom u Glavnom gradu Podgorici u oktobru 2013. godine, i trećom u novembru 2014. godine. Prva povorka bila je izložena snažnim izlivima nasilja od strane anti-gej protestanata koji su skandirali “ubij gejeve”, međutim niko nije krivično gonjen²⁰.

19 “Percepcije o diskriminaciji i LGBTI“, Centar za građansko obrazovanje (CGO), LGBT Forum Progres i Ipsos Strategic Marketing (februar 2012.)

20 <http://www.euronews.com/2013/07/24/violence-mars-first-gay-parade-in-montenegro/>

Ljudi iz sfere politike su prisustvovali svakoj povorci u izvjesnom broju. U tom kontekstu, Halil Duković (DPS, predsjednik skupštinskog Odbora za ljudska prava i slobode), Ana Ponos (poslanica, Pozitivna Crna Gora), Sabahudin Delić (SDP, zamjenik ministra za ljudska i manjinska prava), Blanka Radošević Marović (HGI, zamjenica ministra za ljudska i manjinska prava), Šučko Baković (Zaštitnik ljudskih prava i sloboda), Marijana Laković (zamjenica Zaštitnika), kao i nekoliko zamjenika ministara iz drugih resornih ministarstava, su prisustvovali prvoj povorci u Budvi.²¹

Suad Numanović (DPS, ministar za ljudska i manjinska prava), Andrija Popović (poslanik i predsjednik Liberalne partije Crne Gore), Azra Jasavić (poslanica i potpredsjednica Pozitivne Crne Gore), Snežana Burzan (SDP, savjetnica predsjednika Skupštine za odnose s javnošću), Blanka Radošević Marović (HGI, zamjenica ministra za ljudska i manjinska prava), Sabahudin Delić (SDP, zamjenik ministra za ljudska i manjinska prava), Marijana Laković (zamjenica Zaštitnika) i Jovan Kojičić (savjetnik premijera za ljudska prava i antidiskriminaciju) su prisustvovali povorci u Podgorici u oktobru 2013. godine.²²

21 Pozicije se odnose na one koje su navedene osobe imale tokom Povorke ponosa u julu 2013.

22 Pozicije se odnose na one koje su navedene osobe imale tokom Povorke ponosa u oktobru 2013.

Na kraju, najskorijoj povorci u Podgorici, koja je održana u novembru 2014.godine, prisustvovali su gradonačelnik Slavoljub Stijepović (DPS), Šučko Baković (Zaštitnik ljudskih prava i sloboda), Suad Numanović (DPS, ministar za ljudska i manjinska prava), Andrija Popović (poslanik i predsjednik Liberalne partije Crne Gore), Nada Drobnjak (DPS, predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore), Leon Đokaj (SDP, zamjenik ministra za ljudska i manjinska prava) i Azra Jasavić (poslanica i potpredsjednica Pozitivne Crne Gore)²³. Nekoliko drugih ministarstava bilo je predstavljeno na nivou zamjenika ministara, a interesantno je da je ministar unutrašnjih poslova Raško Konjević (SDP) naglasio u jednom od javnih nastupa da neće prisustvovati Povorci ponosa.

Preko 2000 policajaca bilo je potrebno da se zaštiti 150 LGBTI protestanata na prvoj povorci u Podgorici 2013. Taj broj se, međutim, malo smanjio 2014. godine, pri čemu je 1800 policajaca bilo prisutno kako bi se osigurala zaštita učesnika Povorke prilikom koje nijedan incident nije prijavljen.

Visok stepen homofobije koji je prisutan u crnogorskom

²³ Pozicije se odnose na one koje su navedene osobe imale tokom Povorke ponosa u novembru 2014.

društvu potpiruju i homofobne i transfobne izjave vodećih političara i profesionalaca iz različitih oblasti, čime se daje “legitimitet” široko rasprostranjenoj diskriminaciji LGBTI osoba, koja prolazi bez adekvatnih političkih i pravnih sankcija. Kratkoročno im to očigledno obezbeđuje podršku, dok dugoročno takve izjave imaju ozbiljan negativan uticaj po jednakost LGBTI populacije, a samim time i po jednake šanse svih crnogorskih građana.

Uz to, sa relativno kratkom istorijom, LGBTI aktivizam u Crnoj Gori i dalje ima ograničen uticaj na politiku.

Još jedan moćan akter u Crnoj Gori je i Srpska pravoslavna crkva, čiji prvi čovjek Amfilohije Radović ima česte javne nastupe sa homofobnim izjavama. Tako je 2013.godine rekao da kao hrišćanin *“protvestuje zbog poniženja države i naroda koji je primoran da poštuje standard života koji diktira tridesetak ljudi i da se policija zbog toga angažuje. Ljude u Crnoj Gori tretiraju kao primitivno pleme, koje evropski zvaničnici uče kako da se “prikladno” ponaša”*. Slično, SPC u Crnoj Gori je 2014. godine dala saopštenje da je *“takav [istopolni] grijeh, kao i svako drugo bludničenje i preljuba, negacija najvećeg ljudskog dara: dara rođenja”*.

Vlada - dug put od retorike do akcije

U 2013.godini, Igor Lukšić, potpredsjednik Vlade i ministar vanjskih poslova i evropskih integracija Crne Gore, i prva potpredsjednica i ministarka vanjskih i evropskih poslova Hrvatske Vesna Pusić potpisali su zajedničku deklaraciju o borbi protiv homofobije i transfobije. Lukšić i Pusićeva su izjavili: *“Posvećeni smo preduzimanju mjera, kao i intenziviranju aktivnosti na osnovu kojih, kao i na osnovu politike poštovanja ljudskih prava i sloboda, ćemo se boriti protiv stereotipa i predrasuda protiv LGBTI osoba”*.

Duško Marković, potpredsjednik Vlade je 2012. godine, izjavio da *“će naša vlada doprinijeti promociji prava LGBTI osoba u Crnoj Gori kako podizanjem svijesti o homofobiji i obučavanjem osoblja u ustanovama, naročito policije i tužilaštva, tako i zaštiti ovih ljudi. Naša politika je jasna, niko u Crnoj Gori ne treba da živi u strahu i nevidljivo”*. Međutim, on je ipak priznao da je homofobija prisutna u Crnoj Gori: *“Nije tajna, imamo taj problem u Crnoj Gori. Ovaj problem je posljedica sukoba tradicionalnih stereotipa i antidiskriminacionog načela, konzervativizma i integracija”*.²⁴

24 <http://www.gaystarnews.com/article/montenegro-promises-gay-pride-and-some-marriage-rights131112>

Tokom skorašnje IDAHO konferencije, održane u Budvi 2015. godine, potpredsjednik Vlade Marković je naveo: *“Tokom posljednjih godina, radili smo na stvaranju društvenog i zakonodavnog okruženja voljnog da prihvati LGBTI osobe. Prepoznati smo kao lideri u regionu, i pružamo najkvalitetniji pristup znanju u pogledu učenja standarda iz ove oblasti, na kojem smo zahvalni našim pouzdanim i održivim partnerima.”*. Skoro je objavljena informacija da će britanski istopolni parovi moći, počev od juna 2015. godine, da se vjenčaju u Britanskom konzulatu u glavnom gradu Crne Gore - Podgorici. Dok su grupe za ljudska prava pozdravile ovu najavu, društveno-konzervativnije pro-srpske opozicione partije i povezani NVO-i su osudili taj prijedlog, nazivajući ga “sramotnim”.²⁵

Ipak, i retorika je bila značajno drugačija ne tako davno. Ferhat Dinoša, ministar ljudskih i manjinskih prava, je 2011. godine izrazio snažno protivljenje održavanju povorke ponosa u Crnoj Gori²⁶, nazivajući LGBT populaciju “lošom viješću za Crnu Goru”, i imputirajući da je uvrijedljivo da se nacionalne i seksualne manjine izjednačavaju. Kao rezultat ovakvih izjava, NVO koje se bave ljudskim pravima su

25 <http://www.turkishweekly.net/news/185125/gay-britons-can-tie-the-knot-in-montenegro.html>

26 http://www.b92.net/eng/news/region.php?yyyy=2011&mm=04&dd=14&nav_id=73805

burno reagovale i zatražile ostavku ministra. Međunarodna zajednica je uputila slične primjedbe, međutim niti je Dinoša podnio ostavku niti je bio smijenjen. 2012. godine je imenovan za ambasadora Crne Gore u Albaniji gdje i dalje služi mandat. Ovo je slikovit primjer načina na koji interesi političkih koalicija prevladavaju nad praktičnom posvećenošću izgradnji kulture ljudskih prava.

Patrijahalna kultura ove male države, koja broji oko 680 000 stanovnika, je oblikovala mentalitet u kojem se ljudi drugačije seksualne orijentacije teško prihvataju. Iako je Crna Gora bila jedna od prvih država bivše Jugoslavije koja je 1977. godine dekriminalizovala homoseksualnost, većina građana i dalje doživljava homoseksualnost kao poremećaj. Stoga, donosioci političkih odluka moraju biti odgovorniji i aktivnije se zalagati za prava ove marginalizovane grupe, kao i u promociji antidiskriminacije kao načela.

EVROPSKI PRIMJERI - MAPIRANJE SOCIJALNE I POLITIČKE INKLUZIJE?

HRVATSKA

Glavne hrvatske političke partije su i dalje podijeljene kada je riječ o LGBTI pravima, pri čemu partije ljevice i dijelom centra zagovaraju LGBTI prava, a partije desnice i dijela centra se protive. Političke partije u Hrvatskoj koje otvoreno zagovaraju podršku LGBTI prava su: SDP (Socijalna demokratska partija Hrvatske), HNS (Hrvatska narodna stranka - Liberalni demokrati), HSLS (Hrvatska socijalno liberalna stranka), ORaH (Održivi razvoj Hrvatske) i HL (Hrvatski laburisti - Stranka rada). Nasuprot njima, HDZ (Hrvatska demokratska zajednica), HDSSB (Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje) i HSP AS (Hrvatska stranka prava dr. Ante Stančević) su protivnici LGBTI prava. Čini se da su sve veće partije izrazile svoje stavove u vezi sa uključivanjem “LGBTI pitanja” u partijske programe, uglavnom kroz odnos prema istopolnim brakovima i antidiskriminaciji.

Od kada je Hrvatska, u julu 2013.godine, postala članica Evropske unije, ali i zbog inteziviranog javnog rada LGBTI aktivista u godinama koje su tome prethodile, pitanje LGBTI

prava je postalo goruća tema u Hrvatskoj, vodeći čak do referenduma o istopolnim brakovima u 2013.godini. Ukupno je 37% registrovanih glasača glasalo na referendumu, od čega je 65,8% glasalo u korist, a 33,51% protiv Ustava koji definiše brak samo kao zajednicu između muškarca i žene, čime je stvorena ustavna zabrana istopolnih brakova. Ono što je primoralo političke partije da zauzmu stav o ovom pitanju je prva Povorka ponosa, održana u Zagrebu 2002. godine, kada je homoseksualnost prvi put “otkrivena” u Hrvatskoj i uključena u njenu svakidašnjicu²⁷, što je dalo dodatni podsticaj lokalnim LGBTI aktivistima.

AUSTRIJA

U Austriji, FPÖ (Slobodna partija Austrije) i BZÖ (Savez za budućnost Austrije) su jedine dvije partije koje su izrazile svoje protivljenje LGBTI pravima. Sve druge veće partije - ÖVP (Austrijska narodna partija), SPÖ (Socijaldemokratska partija), Grünen (Zeleni), NEOS (Nova Austrija) i KPÖ (Komunistička partija), podržavaju LGBTI prava u svojim programima. Posebno su Zeleni i SPÖ ulagali najviše napora u promociju vidljivosti i prava LGBTI osoba, što je za rezultat imalo usvajanje zakona o istopolnim partnerstvima 2010. godine, kao i usvajanje zakona o usvajanju partnerove djece

27 <http://igkultur.at/lingua/english/LGBTI-pride-politics-in-croatia>

2013. godine i puno zajedničko usvajanje, a što je i Ustavni sud Austrije priznao u januaru 2015.godine²⁸.

Prateći primjenu zakonodavstva EU koje zabranjuje diskriminaciju, Austrija je uključila antidiskriminacioni zakon u svoj savezni Zakonik o radu 2004. godine. Štoviše, Beč ima Zakon o zaštiti mladih još od 2002, koji uključuje seksualnu orijentaciju. Tehnički, Savezni Ustav Austrije štiti sve njene građane jednako, ali u praksi je otkriveno da to ne podrazumijeva seksualnu orijentaciju, što je i potvrđeno kroz nekoliko presuda Ustavnog suda koje dokazuju nejednaki tretman.²⁹ Od tada se i stvorio pritisak na političke partije da zauzmu stav po pitanju LGBTI pitanja.

Gej zajednica je dobro razvijena u svim većim gradovima, kao što su Beč, Linc, Insbruk, Salzburg i Grac. Povorka ponosa Regenbogenparade (parada duge), se održava svake godine u Beču, kao i Christopher Street Day u Gracu.

28 <http://www.german-way.com/german-and-austrian-pioneers-in-LGBTI-rights/>

29 http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Vfgh/JFT_09949386_05G00023_00/JFT_09949386_05G00023_00.html

ITALIJA

Italija je rangirana kao jedna od najhomofobičnijih država Evropske unije³⁰. U Italiji postoji osam većih političkih partija: Demokratska partija, Pokret pet zvjezdica, Naprijed Italija, Sjeverni savez, Novi centar desno, Građanski izbor, Ekološka ljevica slobode, kao i Partija vrijednosti Italije i Braća Italije. Partije koje se zalažu za LGBTI prava su Demokratska partija, Pokret pet zvjezdica, Naprijed Italija, Ekološka ljevica slobode i Partija vrijednosti Italije. Druge političke partije nemaju zvanične stavove. Ovo je identifikovano kao problem, jer očito ove partije ne osvajaju željeni broj glasova javnosti koja Italiju poredi sa drugim evropskim zemljama koje su definisale svoje politike vezano za ovu temu.³¹

U toku posljednjih godina, LGBTI aktivistička grupa “Arcigay” dominira u ovoj oblasti, igrajući glavnu ulogu u kreiranju nacionalnih strategija za zaštitu i promociju LGBTI prava u Italiji³². Arcigay grupa je dugo bila politička laboratorija - osmišljena u ranoj fazi komunističkog aktivizma kroz

30 <http://dot429.com/articles/3072-italian-political-party-protests-lack-of-real-LGBTI-protections-with-kiss-in>

31 <http://www.dispatchesinternational.org/?p=14>

32 <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/italian-LGBTI-activism-confronts-some-political-inopportunity-structures/>

pripadnost ARCI (Kulturni i kreativni savez Italije), osnovana 1957. godine. Ipak, teško se baviti aktivizmom unutar katolički-orijentisane ideologije i čvrstih veza Italije sa Vatikanom. Cilj LGBTI aktivizma je da realizuje strategije koje bi omogućile kreiranje novog imidža kao složene strukture koja bi uspješno iskoristila prosperitetne političke mogućnosti, uključujući i vršenje pritiska na italijanske političke partije.

POLJSKA

Samo su se dvije političke partije u Poljskoj pozitivno izjasnile povodom LGBTI prava - Demokratska partija i Zeleni 2004. Konkretno, ima gej LGBTI političara, kao što su Robert Biedron (ko-osnivač Kampanje protiv homofobije, aktivista Alijanse za demokratsku ljevicu); Marzena Chincz (pokretačica Lezbijka.org, aktivistkinja Demokratske partije) ili Krystian Legierski (aktivista organizacije Lambda, član Zelenih 2004). Druge političke partije, PO (Građanska platforma), PiS (Zakon i pravda), TR (Tvoj pokret), PSL (Poljska narodna partija), SLD (Demokratska ljevičarska alijansa), SP (Ujedinjena Poljska), PR (Poljska Zajedno), KNP (Kongres novih prava) i UP (Radnička partija), jednostavno ne pominju LGBTI pitanja. KNP, kao i PSL, PO i PiS se javno protive

istopolnim brakovima i LGBTI pravima.³³

Pitanje homoseksualnosti u Poljskoj je otvoreno tek u kasnim 1990im, kada je i osnovana prva gej/lezbijaska organizacija “Lambda”. Takozvana gej i lezbijaska kultura se pojavila u Poljskoj (zajedno sa ženskim pokretom) sa početkom procesa demokratizacije u Istočnom bloku. Pojavu te kulture su ispratila (ne uvijek na smiren način) grupe novih političkih i socioloških ideja. Društvena situacija LGBTI zajednice u Poljskoj nije laka, i često je porede sa lovom na vještice³⁴. I dok se, u međuvremenu, stvara sve više LGBTI aktivističkih grupa, vidljivost i politički uticaj ostaju ograničeni.

SRBIJA

Liberalna demokratska partija (LDP) je prva politička partija u Srbiji koja je osnovala organ za ljudska prava sa posebnim akcentom na prava LGBTI populacije³⁵. Osim nje, druge partije koje imaju pozitivan stav prema LGBTI pravima su: DS

33 http://www.interalia.org.pl/en/artykuly/the_manchester_seminar/06_the_situation_of_the_polish_LGBTI_movement.htm

34 <http://www.lsvd.de/presse/pressespiegel/pressespiegel/article/statement-of-LGBTI-polish-organizations-1008.html>

35 <http://www.wfd.org/wfd-news/latest/news.aspx?p=109800>

(Demokratska stranka), NDS (Nova demokratska stranka) i SPS (Socijalistička partija Srbije). Preostale političke partije, PUPS (Partija ujedinjenih penzionera Srbije), SDPS (Socijal-demokratska partija Srbije), SDS (Socijal-demokratska partija) i JS (Jedinstvena Srbija), nemaju zvaničan stav o LGBTI pitanju, ili su javno homofobno nastrojene. Vladajuća partija SNS (Srpska napredna stranka) navodi da poštuje demokratske principe i ljudska prava, ali ne zalazi previše u detalje kada je riječ o tome.

Amnesty International je u maju 2014. godine definisao Srbiju kao jednu od brojnih zemalja gdje postoji identifikovan nedostatak volje u borbi protiv homofobije i transfobije, navodeći da su vlasti od 2011. godine zabranile održavanje Povorka ponosa na osnovu nasilnih prijetnji od strane homofobnih grupa. Otada se jedna Povorka podnosa uspješno održala u septembru 2014.godine u Beogradu³⁶. Štoviše, Skupština Republike Srbije je usvojila izmjene u svom Krivičnom zakoniku, uvodeći zločin iz mržnje, koji uključuje i zločin na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

36 <https://www.amnesty.org/en/news/2014/05/homophobia-still-tolerated-governments-around-world/>

RAZNOLIKOST SE UČI

Kada je riječ o političkoj participaciji LGBTI osoba, jedna od najvećih prepreka je činjenica da političke partije ne razumiju ili ne rade dovoljno na razumijevanju LGBTI zajednice i njenih potreba³⁷. Na osnovu toga bi se reklo da su najvažniji akteri, kada se radi o LGBTI pravima, lobisti i NVO koji se fokusiraju na inkluziju ljudskih prava, sa akcentom na inkluziju LGBTI prava, kako bi se i ta pitanja uvrstila u društvenu i političku agendu.

Na primjer u Irskoj, dvije vodeće LGBTI nevladine organizacije - “Bračna jednakost” i “GLEN” su intenzivno lobirale za veća LGBTI prava u politici. Organizacija “Atlantski filantropi” su nedavno objavili izvještaj u kojem stoji³⁸: *“Rad koji je “Bračna jednakost” uložila kako bi se intenzivirala diskusija o braku je doveo do **pokretanja priče o zakonodavstvu u oblasti građanskog partnerstva**. Oni su mobilisali veliki broj ljudi iz gej i lezbijske zajednice da se direktno povežu sa lokalnim političarima, i pri tom podstakli **masovnu mobilizaciju***

37 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/85520/experiences-LGBTI-people.pdf

38 <http://www.atlanticphilanthropies.org/sites/default/files/uploads/Atlantic-LGBTICluster-ROI.pdf>

*i interakciju jedan-na-jedan. Zakon o građanskom partnerstvu je usvojen 2010.godine, poslije 5 godina politički promišljeno uloženog napora. Od novembra 2013. godine, preko 1500 građanskih partnerstava se sklopilo širom Irske. Ove ogromne političke i kulturne promjene je omogućilo strateško **lobiranje** GLEN-a, kao i intenzivno **masovno zagovaranje** od strane “Bračne jednakosti”. Na referendumu o legalizaciji istopolnih brakova, koji je održan u maju 2015.godine, odluka je donešena sa jasnom većinom od 62% u korist legalizacije, što predstavlja i veliki korak naprijed za jednu katolički-nastrojenu zemlju.*

Dobro usmjeren LGBTI aktivizam igra izuzetno bitnu ulogu u osiguranju vidljivosti i napretka u oblasti LGBTI prava, što dodatno stavlja pritisak na lokalne političke partije da uključe LGBTI pitanja u partijske politike. Dodatno, LGBTI aktivizam ostavlja prostora da LGBTI pitanje bude otvoreno na društvenoj agendi, utičući tako na javno mnjenje i javne politike u podsticanju načela jednakosti. U tok kontekstu, u jednom od svojih izvještaja, ILGA Evropa (Jednakost za lezbijke, gejeve, biseksualce, trans- i interseksualce u Evropi) navodi sljedeće:³⁹

³⁹ www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6311&langId=en

*“U toku proteklih godina, ILGA-Evropa je dokazala da ima kapaciteta da se uspješno zalaže za jednaka prava LGBTI osoba uprkos preovladavajućim uslovima, i to izgradnjom i radom u **jakim savezima sa organizacijama koje se bore za ljudska prava, tijelima za jednakost, kao i različitim akterima u okviru evropskih institucija.** Jaki savezi su omogućili za ILGA Evropu, i organizacije koje su njene članice, da postanu **jače, da izgrade veće kapacitete kada je riječ o evropskom LGBTI pokretu, koji može podstaći pravne i društvene promjene u Evropi.** Dodatno, u toku građenja dobrih odnosa sa evropskim institucijama u proteklih 14 godina, ILGA-Evropa se dobro pozicionirala i efikasno doprinijela inicijativama u okviru EU, Savjeta Evrope, OEBS-a i UN-a, i ostvarila napredak u pogledu programa jednakosti kroz partnerstva sa različitim institucijama.”*

Kroz saradnju sa različitim nevladinim organizacijama, LGBTI društvenim pokretima, organizacijama za ljudska prava i drugim akterima u okviru institucija EU, LGBTI aktivizam je stvorio mogućnost da se akumulira ogromna količina moći. Stoga, na primjer, podrška gej, ili gej-pozitivno nastrojenih političkih kandidata i političkih partija može pomoći da se LGBTI prava brže realizuju u zakonodavstvu. Dakle, nije neobično za političke partije da imaju sopstvene LGBTI frakcije,

kao što je to slučaj sa Grüne Andersrum (“Zeleni na drugačiji način” iz Austrije, LGBTI Laburisti i LGBTIQ Zeleni iz Ujedinjenog Kraljevstva).

PREPORUKE

Generalno, jasno je da mora postojati jaka saradnja između organizacija civilnog društva i političkih partija kada je riječ o unaprijeđenju LGBTI pitanja i stvaranju novih saradničkih odnosa među njima⁴⁰. Iako se zalaganje za ljudska prava LGBTI osoba često povezuje sa ljevičarskim partijama, naročito sa socijaldemokratskim i partijama zelenih, u stvarnosti bi partije svih ideologija trebalo da se zalažu za LGBTI prava: od desničarskih do ljevičarskih. Zalaganje za LGBTI prava u okviru desničarskih, tradicionalističkih ili konzervativnih političkih partija nije dovelo do njihovog nestanka niti su one zbog toga trpjele gubitak glasova i podrške. Baš suprotno, to je bilo sredstvo na osnovu kojeg su gore pomenute partije jačale svoja demokratska načela time što bi potvrdili da su sva ljudska bića jednaka i da svi zaslužuju jednaku pažnju.

Političke partije (ne samo iz Crne Gore) bi trebalo da⁴¹:

- Javno osude svaki oblik nasilja i diskriminacije nad LGBTI osobama, i samim time nagovijeste

40 <http://soc.ba/en/newa-guide-how-political-parties-can-work-on-the-rights-of-LGBTI-people/>

41 http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/03/politicke-stranke_eng_web.pdf

javnosti da bilo koje kršenje prava LGBTI osoba nije dozvoljeno;

- Jasno se odrede prema LGBTI pravima u okviru svojih programa;
- Promovišu preventivne mjere u borbi protiv nasilja i diskriminacije nad LGBTI osobama, kroz vladine institucije, strategije i akcijske planove;
- Kroz vladine institucije i bez ograničenja, garantuju sva prava, uključujući i pravo na okupljanje, u slučaju inicijative za organizovanje javnih protestnih šetnji (povorka ponosa);
- Podrže zakonodavne inicijative koje ukidaju diskriminaciju nad LGBTI osobama, kao što je usvajanje zakonodavstva koje bi omogućilo parovima istog pola da uživaju prava koja proizilaze iz zajedničkog života (pravo na nasljedstvo, pravo na nasljedstvo penzije, pravo na zdravstveno osiguranje preko partnera, itd.) ili da obezbijede zdravstvenu podršku za promjenu pola kada je u pitanju transseksualna osoba;
- Putem medija, kroz obrazovanje i druge kanale, promovišu toleranciju prema svim manjinama, uključujući i LGBTI osobe, u svrhu kreiranja boljeg životnog okruženja/uslova koji ne bi primorali LGBTI osobe da žive u anonimnosti ili čak da

odu iz države; netolerantna sredina proizvodi ogromne posljedice po ekonomiju, imajući u vidu da su mnoge visokoobrazovane osobe sklone napuštanju matične zemlje, uključujući i LGBTI osobe.

